

МОЖЛИВОСТІ УКРАЇНИ ПРИ АДАПТАЦІЇ ПРОГРАМИ LIFE 2021-2027

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті проведено огляд програми LIFE та основних можливостей України при адаптації Програми LIFE 2021-2027. Програма LIFE була запущена Європейським Союзом в 1992 році і спочатку фінансувала лише проекти цільових видів, що наведені в додатках до Директиви про середовище проживання та птахів. Проте, програма LIFE 2014-2020 пішла вже далі і відкрилася для видів та середовищ існування, які перебували під загрозою зникнення в європейських червоних списках, та була спрямована на більш широке коло питань. Україна отримала можливість також використати частину цих коштів на пріоритетні напрямки у сфері охорони довкілля, зокрема на відновлення довкілля від наслідків війни, зменшення забруднення повітря, води, ґрунтів, рослинного і тваринного світу, скорочення споживання природних ресурсів та реалізацію права на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Ключові слова: програма, угода, проект, захист, адаптація, клімат, довкілля.

Abstract: The article provides an overview of the LIFE program and Ukraine's main opportunities for adapting the LIFE Program 2021-2027. The LIFE program was launched by the European Union in 1992 and initially only funded projects for target species listed in the Annexes to the Habitats and Birds Directive. However, the LIFE 2014-2020 program went further and opened up to species and habitats that were in danger of disappearing in the European Red Lists, and was aimed at a wider range of issues. Ukraine also got the opportunity to use part of these funds for priority directions in the field of environmental protection, in particular for the restoration of the environment from the consequences of war, the reduction of air, water, soil, plant and animal pollution, the reduction of consumption of natural resources and the realization of the right to safe life and health I am the environment.

Keywords: program, agreement, project, protection, adaptation, climate, environment.

Вступ

На сьогодні інтеграція України до Європейського Союзу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики. У Законі України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 року № 1629-IV передбачено, що пріоритетними сферами, в яких здійснюється адаптація законодавства України, є охорона здоров'я та життя людей, тварин і рослин, довкілля та енергетика, включаючи ядерну [1].

На початку цього літа Україна приєдналася до європейської програми LIFE щодо клімату та довкілля. Відповідну угоду між Україною та Європейським Союзом підписали Міністр захисту довкілля та природних ресурсів України Руслан Стрілець та Комісар ЄС з питань навколишнього середовища, океанів і рибальства Віргініус Сінкявічюс. Це важливий крок та вагома підтримка для вирішення питань захисту довкілля та реалізації заходів, необхідних для адаптації до зміни клімату. Участь у програмі відкриває для України нові можливості отримання додаткових фінансових ресурсів, технічної та експертної підтримки у подоланні загроз та викликів, спричинених військовими діями та кліматичними умовами, оскільки програма LIFE – це потужний фінансовий інструмент країн-учасниць.

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України має вже більше 15 пропозицій, які будуть оформлені у відповідні проекти для подання на розгляд програми LIFE. Серед пріоритетів - відновлення річок, розвиток заповідного фонду, побудова центрів для реабілітації птахів та диких тварин, ренатуралізації екосистем тощо [2].

Метою дослідження є аналіз цілей програми LIFE та основних можливостей України при адаптації Програми LIFE 2021-2027.

Результати дослідження

Законом України від 20 вересня 2022 року № 2590-IX Верховна Рада України ратифікувала Угоду між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС LIFE – Програмі дій з довкілля та клімату, укладену 24 червня 2022 року в м. Києві та 13 липня 2022 року у м. Празі [3, 4].

Програма LIFE – це фінансовий інструмент ЄС, спрямований виключно на захист довкілля та кліматичної дії.

Метою Програми LIFE є відновлення та покращення якості компонентів довкілля, в тому числі повітря, води та ґрунту, а також збереження біорізноманіття та подолання деградації природних екосистем.

Цілями Програми LIFE є сприяння переходу до сталої, кругової, енергоефективної, заснованої на відновлюваних джерелах енергії, кліматично нейтральної та стійкої економіки з метою захисту, відновлення та покращення якості навколишнього середовища, в т.ч. повітря, води та ґрунтів, а також зупинення втрати біорізноманіття та подолання деградації екосистем, сприяючи, таким чином, їх сталому розвитку.

Програма LIFE 2021-2027 розділена на чотири підпрограми, з яких:

екологічний напрям:

- охорона природи та біорізноманіття;
- циркулярна економіка та якість життя;

кліматичний напрям:

- запобігання наслідків та адаптація до зміни клімату;
- перехід до альтернативних джерел енергії.

Підпрограма LIFE «запобігання та адаптація до зміни клімату» керує приблизно 905 мільйонами євро на розробку та впровадження інноваційних способів реагування на кліматичні виклики [5]. Її конкретними цілями є:

- розробляти, демонструвати та просувати інноваційні техніки, методи та підходи для досягнення цілей законодавства та політики Союзу щодо кліматичних дій, а також сприяти базі знань та застосуванню найкращих практик;
- підтримувати розробку, імплементацію, моніторинг та виконання відповідного законодавства та політики Союзу щодо кліматичних заходів, у тому числі шляхом покращення управління на всіх рівнях, зокрема шляхом посилення потенціалу державних і приватних суб'єктів та залучення громадянського суспільства;
- каталізувати широкомасштабне розгортання успішних технічних і пов'язаних із політикою рішень для впровадження відповідного законодавства Союзу та політики щодо кліматичних заходів шляхом тиражування результатів, інтеграції відповідних цілей в інші політики та в практику державного та приватного секторів, мобілізації інвестицій та покращення доступу до фінансування.

Підпрограма LIFE «запобігання наслідків та адаптація до зміни клімату» може охоплювати заходи, пов'язані з енергоефективністю та відновлюваною енергією, якщо вони не охоплені підпрограмою «перехід до альтернативних джерел енергії». Також, підпрограма LIFE «запобігання наслідків та адаптація до зміни клімату» підтримує органи державної влади, неурядові організації та приватних суб'єктів, особливо малі та середні підприємства, у сприянні переходу до сталої, енергоефективної, заснованої на відновлюваних джерелах енергії, кліматично нейтральної та стійкої економіки.

Програма LIFE фокусується на:

- запобіганні наслідків зміни клімату (зменшення викидів парникових газів);
- адаптація до зміни клімату (підвищення стійкості до зміни клімату);
- управління зміною клімату та інформації (підвищення обізнаності, співробітництво та поширення інформації про запобігання зміни клімату).

Порядок подання проєктів на конкурс відбувається в один або два етапи. Кінцевий термін подання документів на конкурс залежить від типу проєкту. Грантова допомога надається на умовах співфінансування (до 95% залежно від типу проєкту), на конкурсній основі у сумі від 0,7 до 20 млн євро [6].

Таблиця 1 – Етапи та терміни подання проєктів для участі у конкурсі Програми LIFE

Підпрограма LIFE	Тип проєкту	Порядок подання	Кінцевий термін подання у 2022 році
Природа та біорізноманіття	SAP	один етап	4 жовтня 2022 року
Циркулярна економіка та якість життя	SAP	один етап	4 жовтня 2022 року
Кліматичні проєкти	SAP	один етап	4 жовтня 2022 року
Природа та біорізноманіття	SNAP	два етапи	8 вересня 2022 року (концепція)
Циркулярна економіка та якість життя	SIP		30 березня 2023 року (проєкт)
Кліматичні дії			
Природа та біорізноманіття	TA-PP	один етап	8 вересня 2022 року
Циркулярна економіка та якість життя			
Кліматичні проєкти			
Перехід до чистої енергії	OA-CSA	один етап	16 листопада 2022 року
Підготовчі проєкти LIFE, спрямовані на спеціальні законодавчі та політичні пріоритети	OA	один етап	7 вересня 2022 року

Заявки оцінюються незалежними експертами на основі ключових показників ефективності, які будуть досягнуті у результаті реалізації проєкту. Детальна інформація є у посібниках до кожної з конкурсних пропозицій. Тривалість реалізації проєктів від 3 до 10 років.

Результати оцінювання (попередньо): січень/лютий 2023 року.

Підписання грантових угод (попередньо): квітень/травень 2023 року.

Подання заявок здійснюється англійською мовою в електронній формі через онлайн сервіс.

Заявниками (учасниками) проєктів можуть бути:

- юридичні особи будь-якої форми власності (органи самоврядування, центральні та територіальні ОВВ, установи державної, комунальної чи приватної форми власності, прибуткові чи неприбуткові, громадські організації);
- зареєстровані в одній із прийнятних країн, наприклад: держави-члени ЄС (включаючи закордонні країни та території) та країни, що не входять до ЄС: перераховані країни європейської економічної зони (ЄЕЗ) та країни, асоційовані з Програмою LIFE, або країни, які ведуть переговори щодо угоди про асоціацію та де угода набуває чинності до підписання гранту (країни учасниці Програми LIFE).

Проектна заявка може подаватися одним подавачем, або у консорціумі учасників (у окремих типах проєктів вимогою є подача від консорціуму з певної кількості учасників з різних країн ЄС та країн, асоційованих з Програмою LIFE).

Партнерами у реалізації проєкту можуть бути: центральні та територіальні органи виконавчої влади, державні підприємства, приватні підприємства та установи, громадські організації й об'єднання, міжнародні організації та країни – учасниці Програми LIFE.

Для просування та залучення новітніх технологій при пошуку партнерів, зокрема у країнах ЄС, можна скористатися глобальною Європейською мережею підприємств (Enterprise Europe Network), до якої входить 70 країн. Також, здійснити пошук партнера чи залишити заявку про пошук партнера можна у Єдиній електронній базі обміну даними (Single Electronic Data Interchange Area (SEDIA)).

Проекти мають демонструвати екоінноваційні методи і підходи, сприяти кращим практикам, відповідати стратегії та законодавству ЄС. Вітається можливість розгортання та масштабування вдалих рішень на національному та регіональних рівнях. Проєкти повинні сприяти розробленню політик і розвитку законодавства, проведенню їх моніторингу та виконанню.

Фінансування здійснюється через гранти для традиційних, інтегрованих і підготовчих проєктів, а також для діяльності некомерційних організацій.

Програма LIFE підтримує гранти на конкурсній основі для наступних видів проєктів:

- стандартні проєкти (SAP);

- проекти технічної допомоги (SNAP);
- стратегічні комплексні проекти (SIP);
- проекти технічної допомоги (TA);
- інші дії (OA-CSA).

SAP (Standard Action Projects) – проекти стандартних дій, які спрямовані на:

- розвиток, демонстрування та просування інноваційних технічних рішень, методів і підходів;
- створення бази знань і застосування передового досвіду;
- підтримання розроблення, імплементації, моніторингу та дотримання відповідного законодавства та політики ЄС;
- впровадження успішних технічних і пов'язаних з політикою рішень для впровадження й адаптації відповідного законодавства та політики ЄС.

Розмір гранту: від 0,7 до 6 млн євро. Грантова допомога: до 60 % загальних витрат проекту. Строк виконання: 3-5 років (максимум 10 років).

SNAP (Strategic Nature Projects) – стратегічні природничі проекти, які спрямовані на:

- підтримання досягнення цілей ЄС щодо охорони природи та біорізноманіття;
- імплементацію стратегій, директив, планів, прийнятих на міжнародних національних, регіональних або міжрегіональних рівнях органами охорони природи та біорізноманіття;
- включення відповідних цілей охорони природи та біорізноманіття в інші політики та програми фінансування.

Грантова допомога: до 60 % загальних витрат проекту. Строк виконання: 6-10 років (максимум 14 років).

SIP (Strategic Integrated Projects) – стратегічні інтегровані проекти, які спрямовані на підтримання реалізації екологічних, кліматичних стратегій або планів дій у національному та регіональному масштабі.

Проекти циркулярної економіки та якості життя:

- циркулярна економіка: національні або регіональні плани дій, стратегії, дорожні карти тощо;
- плани управління відходами та програми запобігання утворенню відходів;
- плани управління річковими басейнами; плани управління ризиками повеней; впровадження морської стратегії;
- плани якості повітря відповідно до якості навколишнього повітря.

Проекти запобігання наслідків та адаптація до зміни клімату:

- національні енергетичні та кліматичні плани;
- національні плани дій з енергоефективності;
- національні або регіональні стратегії або плани дій з адаптації;
- плани дій у містах або громадах, перехід до кліматично нейтрального та/або стійкого до клімату суспільства;
- національна, регіональна або галузева стратегії зменшення викидів парникових газів або економічні дорожні карти, що сприяють кліматичній нейтральності.

Розмір гранту: від 10 до 20 млн. євро. Грантова допомога: до 60 % загальних витрат проекту. Строк виконання: 6-10 років (максимум 14 років).

TA-PP (Technical Assistance Projects) – проекти технічної допомоги, які підтримують розвиток потенціалу для участі в проектах SAP, підготовку проектів SNAP та SIP, підготовку для доступу до інших фінансових інструментів ЄС або інші заходи, необхідні для збільшення або тиражування результатів інших проектів, що фінансуються Програмою LIFE, програмами-попередниками або іншими програмами ЄС, з метою досягнення цілей Програми LIFE. Такі проекти також можуть спрямовуватися на розбудову потенціалу, пов'язаного з діяльністю органів влади держав-членів для ефективної участі в Програмі LIFE. Грантова допомога: до 60 % загальних витрат проекту.

OA - CSA (LIFE Other Action Grants) – інші дії. Зазначені проекти спрямовані на «Перехід до чистої енергії» шляхом комплексної перебудови всіх секторів економіки з метою припинення використання викопного палива та повного переходу на безвуглецеві технології й ощадливе енергоспоживання і зосереджені на подоланні ринкових бар'єрів для переходу на чисту енергію.

Реалізація таких проектів передбачає залучення багатьох заінтересованих сторін і транснаціональних консорціумів (мінімум 3 партнери з 3 різних країн, які мають право на більшість напрямів фінансування). Грантова допомога: до 95 % загальних витрат проекту.

Висновки

За 30 років функціонування, програма LIFE співфінансувала понад 5600 природоохоронних проєктів у ЄС та за його межами. Із входженням до «сім'ї» LIFE, яка налічує 27 країн-учасників, Україна може тепер використати частину її коштів для розвитку нашої довкільної сфери та закрити ті потреби, на які ми не могли витратити бюджетні кошти у зв'язку із складним українським законодавством.

Програма LIFE була запущена Європейським Союзом в 1992 році і спочатку фінансувала лише проєкти цільових видів, що наведені в додатках до Директиви про середовище проживання та птахів. Проте, програма LIFE 2014-2020 пішла вже далі і відкрилася для видів та середовищ існування, які перебували під загрозою зникнення в європейських червоних списках, та була спрямована на більш широке коло питань. Програма 2021-2027 роки розрахована на загальний бюджет в 5.4 млрд євро. На 2022 рік оголошено 34 конкурсні пропозиції на суму 598 млн євро. Ставши країною-учасницею проєкту, Україна отримала можливість також використати частину цих коштів на пріоритетні напрямки у сфері охорони довкілля, зокрема на відновлення довкілля від наслідків війни, зменшення забруднення повітря, води, ґрунтів, рослинного і тваринного світу, скорочення споживання природних ресурсів та реалізацію права на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

З долученням до Програми LIFE Україна має можливість також використати частину коштів для розвитку нашої довкілцевої сфери. Закрити ті потреби, на які раніше власні бюджетні кошти Україна не витратила ніколи, у зв'язку із складним українським законодавством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Електронний ресурс] : Закон України від 18.0.2004 № 1629-IV. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#n16>.

2. Урядовий портал: Україна приєдналася до європейської програми «LIFE» для клімату та довкілля [Електронний ресурс] — Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-priyednalasya-do-eyvropейskoyi-programi-life-dlya-klimatu-ta-dovkillya>.

3. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС LIFE - Програмі дій з довкілля та клімату [Електронний ресурс] : Закон України від 20.09.2022 № 2590-IX. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2590-IX#Text>.

4. Угода між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС LIFE - Програмі дій з довкілля та клімату [Електронний ресурс] : Верховна Рада України. — Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-22/sp:max50:nav7:font2#n2.

5. European Commission : LIFE Climate Change Mitigation and Adaptation [Electronic resource] : — Access mode : https://climate.ec.europa.eu/eu-action/funding-climate-action/life-climate-change-mitigation-and-adaptation_en/.

6. Програма LIFE для України [Електронний ресурс] : Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України : Верховна Рада України. — Режим доступу : https://zp.gov.ua/upload/files/o_1gcthb61j1n911msm18q61q0h1litv.pdf.

7. European Commission : Search funding & tenders [Electronic resource] : — Access mode : <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/>.

Яворський Сергій Станіславович — студент групи ЕКО-22м, факультет будівництва, цивільної та екологічної інженерії, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: sslawyer@ukr.net.

Кватернюк Сергій Михайлович — д.т.н., професор, професор кафедри екології, хімії та технологій захисту довкілля, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: serg.kvaternuk@gmail.com.

Yavorsky Serhii S. — student of ECO-22m group, Faculty of Construction, Civil and Environmental Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail : sslawyer@ukr.net

Kvaterniuk Serhii M. — D.Sc., Professor, Professor of Department of Ecology, Chemistry and Environmental Protection Technologies, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: serg.kvaternuk@gmail.com.